

ALFÖLD.

GRÓF KLEBELSBERG KUNÓ.

A világháború előtti magyar állam az európai kontinensen belül egy — azt mondhatnám — külön kontinensnek volt az alkotó része s az osztrák-magyar monarchia határa közé szorítva, szinte teljesen elszigetelten élte le a maga életét. A monarchia szétdarabolása azonban a magyarságot is rákényszerítette arra, hogy mint a nemzetek társadalmának immár teljesen egymagában álló tagja elszigeteltségéből kilépjen s a régi kriptogám nemzetközi élet helyett a szó valódi értelemben vett nemzetközi életet éljen. De megdöbentő, hogy közvetlenül a világháború kitörése után a nemzetközi élet szempontjából mennyivel kedvezőtlenebb helyzetben volt a magyar állam, mint szomszédjai a Balkánon. Míg a Balkán államoknak több évtizedes multra visszatekintő s kizárólag az ő nemzeti céljaikat szolgáló saját diplomáciájuk és konzuli karuk volt, — addig a magyar államnak 1919-ben sebtiben kellett egy szinte teljesen új diplomáciai és konzuli kart megszerveznie. S míg az úgynevezett utódállamok politikusai már a békében is fölismerték a szükségét annak, hogy a külfölddel kulturális kapcsolatokat létesítsenek s míg az ő politikusaik tervszerű és nagyszabású működésének az volt az eredménye, hogy a szerb, a román és cseh irodalom, tudomány és művészet alkotásait Európaszerte ismerték, — addig nálunk a tervszerű és nagyszabású kormányzati tevékenység ezen a téren szinte teljesen hiányzott s Magyarország a tudomány, a művészet és az irodalom szempontjából a külföld művelt közönségének igen nagy része előtt jóformán *terra incognita* volt. A tervszerű és nagyszabású kormányzati tevékenységet ezen a téren gróf Klebelsberg Kunó indította meg.

Hogy gróf Klebelsberg Kunó kezdeményezésének korszakalkotó jelentősége volt, — ez nyomban kitűnik, ha a nemzetközileg elszigetelten élt magyar állam kulturpolitikáját és a magyar állam sorsát a Balkán legnagyobb államának kulturpolitikájával s ezen államnak a sorsával hasonlíttjuk össze.

A szerb kormányok évről-évre kiválogatták a szerb ifjúság színe-javát s külföldi ösztöndíjakkal a párisi *École Diplomatique*-ra küldték. Ennek a diplomáciai főiskolának egyik szerb ösztöndíjasa, Spalajkovic volt az, aki *La Bosnie et l'Hercegovine* című munkájában már tizenöt esztendővel a világháború kitörése előtt Ausztria és Magyarország feldarabolásának történelmi szükségességét hirdette s a nagyszerb politikai törekvéseket rendszerbe foglalta; — s a párisi egyetem jogtudományi kara volt az, amely ezen tudományos szempontból értéktelen, de politikai szempontból történelmi jelentőségű munkát — a nagyszerb politikusok bibliáját — 1899-ben pályadíjjal jutalmazta. A szerb kormányok a szerb diplomáciai és konzuli karnak elítjét a külföldi ösztöndíjasok legjobbjai közül nevezték ki. S ezen páratlanul ügyes és nagyszabású szerb diplomáciai karnak rendkívül nagy szolgálatokat tettek a szerb tudomány, irodalom és művészet kiválóságai. A szerb kormányok ugyanis már évtizedek óta állandóan és rendszeresen dolgoztak abból a célból, hogy a külföld a szerb tudománynak s különösen a hamisításoktól nyüzsgő, tendenciózus szerb történetírásnak, a szerb művészetnek, a szerb irodalomnak s elsősorban és legfőképen a szerb népköltészetnek alkotásait megismerje. S ezzel kettőt érték el. Egyrészt felkeltették a szerb nemzet iránt a művelt külföld érdeklődését és rokonszenvét, — másrészt a leggyűlöletesebb színben tüntették föl a külföld előtt

a nagyszerb törekvések legfőbb akadályait: az osztrák-magyar monarchiát s ezen belül a magyar államot. A szerb kormányok tervszerű és nagyszabású nemzetközi kultur-propagandájának igen nagy része volt abban, hogy Szerbia Jugoszláviává, — a régi Nagymagyarország pedig a mai Csonkamagyarországgá alakult át. Akiben megvan a hajlandóság és képesség arra, hogy tényekből következtetéseket vonjon le, — az kénytelen elismerni, hogy a jövő Nagy-magyarország kivívása érdekében a magyar kormányoknak is elő kell teremniök a magyar diplomáciai és konzuli kar nagyszabású megszervezésének nélkülözhetetlen előfeltételeit s a magyar kormányoknak is fel kell venniök nemzetközi téren a magyarság erkölcsi színvonalához méltó módon nemcsak a politikai, hanem a kulturális küzdelmet is. Ép ezért, aki nem akar lemondani a magyarságnak a nemzetközi életben való politikai és kulturális érvényesüléséről s nem akar lemondani nagy nemzetközi törekvéseink megvalósításáról, — az gróf Klebelsberg Kunó alkotásaiban: a külföldi ösztöndíjak tervszerű és nagyszabású kiépítésében, a nagy világvárosok *Collegium Hungaricum*aiban, a főiskolai internátusok angol, olasz, német és francia nyelvtanítói állásaiban, a sárospataki angol internátusban s a középiskolák angol és olasz nyelvtanításában nem fényűzést és pazarlást fog látni, hanem mind ezen intézményben egy tervszerű és nagyszabású nemzetközi kulturpolitika körvonalait lesz kénytelen felismerni.

Gróf Klebelsberg Kunó azonban nemcsak a nemzetközi életben tudott a magyar állam változott viszonyaihoz alkalmazkodni, hanem a nemzet belső életében is. A régi magyar kulturpolitika a nemzetiségeket akarta a magyarság számára megnyerni; ezért rakta meg iskolákkal a nemzetiség-lakta vidékeket s ezért hanyagolta el a színmagyar területeket s különösen a Nagy-Magyar-Alföldet. A nemzetiség-lakta területek elvesztéséből szükségképen következett, hogy a régi magyar kormányoknak a magyarsággal szemben elkövetett mulasztásait helyre kellett hozni. S ezt tette gróf Klebelsberg Kunó akkor, midőn a népiskolai objektumok hálózatát olyan arányokban és olyan tervszerűséggel építette ki, amilyenre a multban — báró Wlassits Gyula kultuszminiszterségétől eltekintve — példát nem találunk.

De bármennyire korszakalkotó nagy jelentősége van annak, amit gróf Klebelsberg Kunó a népiskolai oktatás érdekében tett, — mi sem állott tőle távolabb, minthogy egyoldalúan csak a népiskolai oktatás színvonalát és intenzitását emelje.

Az egyetemek közül a legnagyobb szeretettel a szegedi egyetem ügyét karolta fel. S a szegedi egyetem érdekében kifejtett működése folyamán kettős cél lebegett szemei előtt. Egyrészt a Nagy-Magyar-Alföld közművelődési intézményeit akarta a déli határon a szegedi egyetemmel betetőzni. Másrészt Szeged, mint egyetemi város és a többi egyetemi városok révén akart véget vetni annak a túlzásba vitt központosításnak, amely Nagymagyarország politikáját jellemezte. Hogy e kettős cél megvalósítása érdekében mit tett gróf Klebelsberg Kunó Szegeden — erről az ő alkotásai beszélnek. Minthogy alkotásainak kulturális értékével mindenkinek tisztában kell lennie, — a szegedi egyetemi építkezéseket illetőleg mindössze a következő közismert tényeket emelem ki. Gróf Klebelsberg Kunó volt az, aki a szegedi egyetemi építkezéseknél az állam áldozatkészségét a város áldozatkészségétől tette függővé s következőkép ő volt az, aki a városi hozzájárulás révén közel 10 millió pengő terhet vett le az állam vállairól. Gróf Klebelsberg Kunó volt az, aki a szegedi egyetemi építkezéseket a legújabb időknek leg-

nagyobbszabású városrendezésével kapcsolta össze s következésképp ugyanannyi millió pengőt takarított meg a város számára, mint ahány millió pengőbe került volna a városrendezés akkor, ha a városrendezést az egyetemi építkezésektől elkülönítve foganatosítják. S végül gróf Klebelsberg Kunó volt az, aki az állam és a város együttes áldozatkészsége révén gazdasági életünknek egyik legválságosabb korszakában közel 27 millió pengővel sietett a társadalom segítségére, — mert a szegedi egyetemi építkezések alkalmával az állam és város ekkora összeget juttattak megrendelések alakjában az iparosoknak és kereskedőknek s munkaalkalmak alakjában a vállalkozóknak és munkásoknak.

Gróf Klebelsberg Kunó kulturpolitikája — nemcsak Szegeden, hanem az egész ország területén mindenütt — gazdaságpolitikai alapon épült fel. S ez az alap a közgazdasági életnek egy ősrégi elemi igazsága volt. Az államot, a városokat és a községeket gazdaságilag életképesekké csak az teheti, aki a társadalom gazdasági boldogulásáról is gondoskodik . . .

(Szeged.)

Erekly István.

SZEGED PILLANTÁSA ADYRA.

Balassa József a *Literaturában* (1907 nov.) beszéli el, hogy egy alkalommal szinte szegedi újságíróvá szerződtették Ady Endrét. Ady akkor a *Nagyváradai Napló* legismertebb újságírója volt, hírejeiket s heti verseket írt, éppen ilyen ember, íróművész kellett volna Szegednek, vagyis Engel Lajosnak, a *Szegedi Napló* kiadójának. Kiváltképen a melléklapja kedvéért, *Hüvelyk Matyi*-ért, amelyhez vezérversíróvá kerestek. Ady a meghívásra el is ment Szegedre (1902 tavaszán); száz forintot kért egy hónapra, de Engel csak nyolcvan forintot ajánlott. Ezen a húsz forint differencián maradtak el a *Hüvelyk Matyi*-féle vezérversek.

— Akkor inkább Váradon maradok — mondotta Ady — Fehér Dezső is fizet annyit.

Nagyon szerették volna a *Napló* munkatársai Ady t, azonban a kiadó hajthatatlan maradt és azután Móra Ferencet szerződtette. Móra Ferenc nem is kért száz forintot, megelégedett a felével.

De azért Ady fenntartotta a barátságot a szegedi újságírókkal, ellátogatott Szegedre azután is. Egy ilyen alkalommal mondta:

— Ha ötvenesztendősem leszek s már nyugodtan és békésen élek, akkor magam is regényíró leszek. Megírom a magyar nemzet regényét. Nagy nemzeti regényt: magyar sorsról, magyar multról, magyar jövődőről. Móra-nak a magyar paraszt regényét kellene megírni, aki ezt meg is írhatta.

Még Ady életében — mint Balassa József megjegyzi — betetőződött a magyar sors regénye. Mindez ismert dolog, csak föllevenítem most. Ady-ra különben még előbb ráirányult Szeged figyelme.

Mikor Halász Lajos Nagyváradon a *Nagyváradai Friss Ujság*ot szerkesztette, 1901 tájt, folyt egy regény az újságjában, aktualitás, *A testvérgyilkos földesúr* címmel. Ezt a regényt többen írták, Ady Endre, Biró Lajos, Lengyel Géza, egy-egy folytatásért egy-egy koronát kaptak honoráriumul. A Müller-cukrászdnak szalvéta papirosa szolgált kutyanyelvül, ahonnan a nyomdába kerültek a regény darabjai. Azonban nem kell gondolni, hogy ez azért csak olyan összetakolt valami lehetett, mert pl. a *Szegedi Friss Ujság* kiadója, ami-